

**Granskning av förhållandena kring ansökningar om hemlig övervakning
av elektronisk kommunikation**

---

1. SAMMANFATTNING

En åklagare vid åklagarkammaren i Malmö har vid flera tillfällen ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning i realtid som överskrider den tidsbegränsning på en månad från dagen för beslutet som gäller enligt 27 kap. 21 § andra stycket RB.

Åklagaren har uppgett att anledningen varit den osäkerhet som rådde efter EU-domstolens avgörande då vissa teleoperatörer upphörde med datalagring för brottsbekämpande ändamål. Åklagarens avsikt har aldrig varit att besluten om tillstånd till hemlig övervakning i realtid skulle verkställas. Hanteringen har syftat till att visa för teleoperatörerna att uppgifter om vissa teleadresser behövde sparas för att de kunde komma att begäras ut i framtiden.

Nämnden konstaterar att rättsliga förutsättningar för ansökningarna om hemlig övervakning, i den del tiden överskrider en månad från dagen för besluten, inte har förelegat.

Reglerna om hemliga tvångsmedel innebär en inskränkning i enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Användningen av hemliga tvångsmedel måste därför alltid ha uttryckligt stöd i lag och en tvångsåtgärd får inte användas för andra ändamål än de som framgår av lagen. Nämnden understryker att en åklagare inför varje ansökan om hemligt tvångsmedel självständigt måste göra en bedömning av om det finns rättsliga förutsättningar för ett beslut om tillstånd till tvångsmedelsanvändning.

Nämnden är starkt kritisk till hur ärendet har hanterats.

2. BAKGRUND

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har i ett ärende om enskilds begäran om kontroll uppmärksammat att en åklagare vid flera tillfällen ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation (hemlig övervakning) framåt i tiden (realtid) som överskrider den tidsbegränsning på en månad som gäller enligt 27 kap. 21 § andra stycket rättegångsbalken (RB).

Med anledning av ovanstående iakttagelse har nämnden granskat förhållandena kring de aktuella ansökningarna om hemlig övervakning.

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER

Regler om hemliga tvångsmedel finns i 27 kap. RB. Hemlig övervakning regleras i 27 kap. 19 § och innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område, eller i vilket område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits.

Frågor om hemlig övervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren (27 kap. 21 § första stycket RB). I ett beslut att tillåta hemlig övervakning ska det bl.a. anges vilken tid tillståndet avser. När det gäller tid som infaller efter beslutet får den inte överstiga en månad från dagen för beslutet (27 kap. 21 § andra stycket).

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium. Av föreskrifterna följer bl.a. att de uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

4. UTREDNINGEN

4.1. Genomförande och nämndens iakttagelser

Nämnden har tagit del av handlingarna i tvångsmedelsärendet. Av handlingarna framgår bl.a. följande.

En åklagare vid Malmö åklagarkammare¹ har i en förundersökning gällande mord och försök till mord vid sju tillfällen under februari och mars 2017 ansökt

---

¹ Vid tiden för de aktuella ansökningarna handlades tvångsmedelsärendet vid Malmö åklagarkammare. Ärendet har därefter överflyttats till Riksenheten för miljö- och arbetsmiljöbrott.

om tillstånd till hemlig övervakning avseende ett flertal telefonnummer och IMEI-nummer. Ansökningarna har avsett inhämtning av uppgifter om dels meddelanden som överförs och har överförts till eller från en teleadress, dels uppgifter om i vilket geografiskt område teleadressen finns eller har funnits. När det gäller hemlig övervakning avseende uppgifter som överförs i realtid har den tidsperiod som respektive ansökan omfattar i samtliga fall angetts så att den sträcker sig fram till och med den 30 april 2017. Rätten har beviljat tillstånd i enlighet med åklagarens ansökningar. Tillstånden har därmed kommit att omfatta hemlig övervakning i tiden efter beslutsdagen på mellan 60 och 88 dagar.

Nämnden har även tagit del av relevanta handlingar i domstolens tvångsmedelsärende. I ärendet finns inga anteckningar eller justeringar av betydelse för de ansökningar om hemlig övervakning som är föremål för granskning.

Nämnden har vid kontroll av verkställigheten i Polismyndighetens system för hantering av hemliga tvångsmedel konstaterat att tvångsåtgärderna inte har verkställts i strid med lag.

Åklagarmyndigheten har inkommit med yttrande i ärendet efter att ha inhämtat underlag från bl.a. handläggande åklagare och berörda kammarledningar.

4.2. Åklagarmyndighetens svar

Av yttrandet och underlagen framgår bl.a. följande.

4.2.1. Handläggande åklagare

EU-domstolens avgörande den 21 december 2016² innebar betydande problem för brottsbekämpningen. Situationen gällande vilken information som sparades hos teleoperatörerna var turbulent och osäker. Mot den bakgrunden uppmanade polisen åklagare att, i syfte att få till stånd ny lagstiftning och belysa problemet med att operatörerna tolkade EU-domstolens avgörande olika, ansöka om ”riktad lagring”. Härigenom skulle det genom en ansökan som avser hemlig övervakning framåt i tiden flaggas upp för teleoperatörerna att information om en specifik teleadress behövde sparas för att den eventuellt kunde komma att begäras ut i framtiden. Det var därför som ansökningarna om hemlig övervakning i realtid avsåg längre tid än en månad.

Bedömningen gjordes att det inom ramen för gällande lagstiftning fanns möjlighet att ansöka om hemlig övervakning i realtid för en längre tid än en månad, även om det inte fanns möjlighet för tingsrätten att besluta om det.

---

² EU-domstolens dom den 21 december 2016 i de förenade målen C-203/15 och C-698/15, den s.k. Tele2-domen.

Tanken var aldrig att använda besluten i denna del, utan de skulle efter samordning kommuniceras med teleoperatörerna för att få dem att spara material. I så fall skulle materialet vid behov kunna begäras ut genom en ny ansökan till tingsrätten. Chansen att materialet skulle finnas tillgängligt var större om man redan i förväg påtalat behovet. Rätten informerades om varför ansökningarna var utformade så att de omfattade längre tid än det fanns möjlighet att besluta om.

Ansökningarna om hemlig övervakning avsåg historiska uppgifter och uppgifter i realtid. Besluten verkställdes dock enbart genom att uppgifter inhämtades trettio dagar bakåt i tiden. Eftersom avsikten aldrig var att besluten skulle verkställas på annat sätt bedömdes att ingen person skulle utsättas för eller drabbas av någon åtgärd i strid med gällande lag.

4.2.2. Åklagarmyndigheten

EU-domstolens avgörande fick till följd att flera teleoperatörer omedelbart upphörde med datalagring för brottsbekämpande ändamål. Detta skapade inledningsvis en stor osäkerhet hos både teleoperatörer och brottsbekämpande myndigheter i fråga om tillgången till lagrade uppgifter. I många fall är sådana uppgifter helt avgörande för att allvarliga brott ska kunna klaras upp. Med anledning av EU-domstolens avgörande gick Åklagarmyndigheten ut med en rekommendation att åklagare även fortsättningsvis borde begära att få ut uppgifter från teleoperatörerna i enlighet med gällande lagstiftning.

När det gäller de i ärendet aktuella ansökningarna noteras att åklagaren var väl medveten om regleringen i 27 kap. 21 § RB och att hon för tingsrätten öppet redovisade de bakomliggande skäl som låg till grund för att ansökningarna omfattade en längre tidsperiod än vad som är tillåtet. Det konstateras att tingsrätten biföll åklagarens ansökningar såsom de utformats utan att justera giltighetsperioden. Besluten kom därför att bli felaktiga. Det bör i sammanhanget framhållas att åklagaren, trots beslutens utformning, hos teleoperatören endast begärde ut uppgifter i enlighet med vad som är lagligen föreskrivet. Någon skada kan därmed inte anses ha uppkommit med anledning av det inträffade. Även om en ansökan om tillstånd till hemliga tvångsmedel saknar självständig betydelse och det ytterst är rätten som bär ansvaret för beslutet ska åklagare självfallet alltid upprätta sina ansökningar i enlighet med gällande lagstiftning.

5. NÄMNDENS BEDÖMNING

Reglerna om hemliga tvångsmedel innebär en inskränkning i enskildas grundläggande fri- och rättigheter. Användningen av hemliga tvångsmedel måste därför alltid ha uttryckligt stöd i lag och en tvångsåtgärd får inte användas

för andra ändamål än de som framgår av lagen. Höga krav måste ställas på de som tillämpar regleringen.

I ärendet har åklagare vid upprepade tillfällen medvetet ansökt om och beviljats tillstånd till hemlig övervakning i realtid för tid som går utöver den i 27 kap. 21 § andra stycket RB angivna begränsningen om en månad. Även om det är rätten som beslutar om tillstånd till hemliga tvångsmedel har åklagaren ett långtgående ansvar för ansökan, då den utgör grunden för rättens ställningstagande. Det ankommer därför på åklagaren att inför varje ansökan självständigt göra en bedömning av om det finns rättsliga förutsättningar för ett beslut om tillstånd till tvångsmedelsanvändningen. Nämnden konstaterar att rättsliga förutsättningar för ansökningarna om hemlig övervakning, i den del tiden överskrider en månad från dagen för besluten, inte har förelegat.

Av Åklagarmyndighetens och handläggande åklagares uppgifter framgår att det vid tidpunkten för ansökningarna fanns en osäkerhet angående förutsättningarna för brottsbekämpande myndigheters användning av hemliga tvångsmedel. Nämnden har viss förståelse för det. Det påverkar emellertid inte åklagarens ansvar för handläggningen av tvångsmedelsärendet. Nämnden är starkt kritisk till det sätt på vilket ansökningarna om hemlig övervakning hanterades och till de uppgifter som åklagaren lämnade.

Nämnden anser vidare att det är anmärkningsvärt att de särskilda omständigheter som enligt åklagaren föranlett de lagstridiga ansökningarna inte har dokumenterats i tvångsmedelsärendet. Inte heller framgår det av ärendet att åklagaren vidtagit åtgärder för att säkerställa att de lagstridiga tillståndsbesluten inte skulle verkställas. Även om åklagarens avsikt aldrig varit att få del av uppgifter utöver vad lagen föreskriver medför den felaktigt angivna tiden och avsaknaden av dokumentation av de överväganden som gjorts betydande risk för missförstånd och fortsatt felaktig hantering både hos rätten och i samband med verkställighet. Att rätten har beslutat om tillstånd i enlighet med ansökningarna visar tydligt att så är fallet.

Avslutningsvis noteras att riksåklagaren gjorts uppmärksam på förevarande hantering genom att ärendet remitterats till Åklagarmyndigheten.

6. BESLUT

Med dessa starkt kritiska synpunkter avslutas ärendet.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Barbro Thorblad, Linnéa Darell, Berit Jóhannesson, Zayera Khan, Christina Linderholm, Ewa Samuelsson, Mats Sander och Jonas Åkerlund (enhälligt).

Föredragande: Jenny Fromin

Expedition till:

Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen)

För kännedom till:

Riksenheten för miljö- och arbetsmiljöbrott

Malmö åklagarkammare

Ekobrottsmyndigheten

Malmö tingsrätt